

Akif Emre'nin Ortadoğusu

EMİNE BOZKURT

Şehir Akademi Öğrencisi

AVRUPA, ASYA, AFRIKA ORTADOĞU'DA BİRLEŞİR. ORTADOĞU TÜM ARAP YARIMADASI MISIR, FİLİSTİN, İRAN, IRAK, ÜRDÜN, LÜBNAN, SURİYE VE Türkiye'yi içinde barındırır. Bölgenin cazibe merkezi olmasının yanında tarihsel perspektifi kültürel, dini ve ekonomik temellere dayanır.

19. yy kadar Ortadoğu uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde yaşamıştır. Daha sonra yeni bir dünya düzeni, demokrasi ve insan hakları söylemleriyle Batılı devletlerin hegemonyası altına girmiştir. Bu bölgenin Ortadoğu olarak adlandırılmasının nedeni Avrupalılar için Uzakdoğu yolunun ortasında bulunması olmuştur.

Bölgenin coğrafi konumunu kendi ticaret yollarına göre adlandıran Batılılar Ortadoğu'yu âdeta bir güç mücadelesi için araçsallaştırmışlardır. Ortadoğu başta petrolü ve zengin kaynakları olması hasebiyle dikkat çektiği ve ilgi odağı olduğu gibi, dinî ve kültürel alanda da her dönemde vazgeçilmez olmuştur. Çünkü Musevilik, Hıristiyanlık ve İslam açısından bölge coğrafi anlamda izlere, mirasa ve hafızaya sahiptir.

AKİF EMRE'NİN COĞRAFYAYA OLAN İLGİSİ

Akif Emre İslam coğrafyasını yazıları ve belgeselleriyle hiçbir zaman gündeminden düşürmezdi. Özellikle İslam dünyasının ihmal edilmiş, haksızlığa uğramış coğrafyalarındaki Müslümanların kaygıları ve sorunları onun için her zaman bireysel kaygı ve sorunlarının önüne geçerdi. İslam coğrafyasını yakından takip edip anlamaya ve doğru anlatmaya gayret sarf ediyordu. Çünkü o bir hafızanın ve coğrafya şuurunun altını çiziyordu. Filistin, Endülüs, Bosna, Balkanlar ve Keşmir meselesi başta olmak üzere İslam coğrafyası ile ilgili hamasi yorumlara iltifat etmeyen birisiydi. Nerede bir Müslüman varsa kalbi ve zihni oradaydı.

Kitaplarının isimlerinden yola çıktığımızda bile onun coğrafya bilincini anlayabiliriz. Göstergeler, İz'ler, Çizgisiz Defter sözünü ettiğimiz coğrafi şuur ekseninde yaptığı gezilerin, bulduğu iz ve işaretlerin örnekleri ile doludur. Akif Emre İslam'ın coğrafyasına işaret ederken aslında bir varlığa, bir somutluğa, bir gerçekliğe işaret ediyordu. Bunun için de coğrafyanın, haritanın herhangi bir yerindeki İslam'a ve Müslümanlara ait bir iz onun için bugüne söz söyleme ve yarına bir işaret bırakma açısından önemliydi. Bir başka deyişle Akif Emre'nin coğrafyaya dikkat çekerek yaptığı geziler, İslam'ı bir medeniyet anlamında yok sayan oryantalist ve batıcı bakış açısına karşı bir tavır alış ve bir direnişti.

AKİF EMRE'NİN ORTADOĞU'YA OLAN İLGİSİ

Ortadoğu'ya bakış açımızın oryantalist ve tepeden inmeceli olamaması gerektiğine vurgu yapan Akif Emre, Türkiye'de muhafazakârların, solcuların ve Kemalistlerin Ortadoğu coğrafyasını tanımaktan aciz olduğunu belirtir, ne bölgenin aslı kültür ve kimliğini ne de modern zamanların dönüşümü ve dinamiklerini okuyabildiklerine dikkat çekerdi.

Akif Emre Ortadoğu'ya turistik seyahat amacıyla ya da merak duygusuyla gitmiyordu elbette. Gırnata'da, Kurtuba'da, Kudüs'te kendini benliğini buluyordu.

Buralarla gönül, anlam ve ruh bağı vardı. İslam coğrafyasını gezerken bir yazısında 'Bir tekkede dinlediğim müzikle çocukluğumda köyümde duyduğum müziğin aynı olması yaşadığım ilk şok oldu' diyor. Geleneğimizle, müziğimizle nasıl ait olduğumuzu nasıl ait olduğunun hissiyatlarını bu dizeleriyle bizimle paylaşıyor. Ninelerin gizli gizli çocuk ruhlarına üfledikleri duaları buradaki çocukların gözünden anlıyordu. Gezdiği mekânların çiçeklerinin, taşlarının bir şeyler anlattığını görüyoruz Akif Emre'ye. İster Kudüs olsun, ister Balkanlar, isterse Endülüs; gezdiği şehirlerin tarihini, sanatını, İslam medeniyetine ait izlerini okuyordu Akif Emre.

Akif Emre politik dengeler adına sukûnetini korumayan, siyasi ve askeri girişimlerin bile yetersiz kaldığı bir ortamda kalemini ve kalamını kullanmanın önemine dikkat çekiyordu yazdıklarıyla ve seyahatleriyle... Birileri petrol karşılığı diktatörlük, barış karşılığı özgürlüğün filmi seyrettirirken Akif Emre o filmin perde arkasını duruşuyla, yazılarıyla bütün birikimi ile anlatmaya çalışıyordu. Bu anlatma çabası aynı zamanda bir dertli oluş, bir çırpınma ve bir umuttu da. Bir yazısında Petro-politik hikâye olan Bakü-Ceyhan boru hattının anlaşması için Çeçenistan katliamına karşı sessiz kalındığını söylemekten çekinmiyordu.

O İslam coğrafyasındaki meselelerin ekonomik ve iktisadi boyutunun ötesindeki yönüne dikkat çekiyor, sorunların sadece iktisat ve sosyoloji alanına indirgenmesine, siyasi bir sorunmuş gibi bakılmasına da karşı çıkıyordu. Dini ve kültürel boyutun, medeniyet perspektifinin, insan, toplum ve eşya anlayışının asıl belirleyici unsur olduğunun altını çiziyordu. Her şeyden önce Akif Emre o topraklarla olan gönül köprümüzü, belleğimizi, toplumsal hafızamızı, yaşanmışlıklarımızı kalemiyle, duruşuyla, dününü bugününü ve yarınını bütün yönleriyle anlatmaya çalışıyordu.

Ortadoğu yazılarının genelinde geçmişe değinmesi bir hamaset değil, bir hafızaya dikkat çekme, bir medeniyete ve duruşa göndermede bulunmaydı. Mesela ona göre Osmanlıya gönderme yapmak hamasetin ötesindedir. Osmanlı köklerinin unutulması imparatorluğun bakiyesi onlarca devletle siyasi olduğu kadar kültürel olarak da ilişkiye geçmek, kopmak hatta düşmanca tavırlar sergilemektir. Türkiye'nin Osmanlı hafızasının silinmesi sadece Ortadoğu ile değil benzer şekilde Balkanlarla da aynı muhtevada kuracağı ilişkilerin önüne set çektiği gibi, sevinçleri ve hüznleriyle beraber kurduğumuz ortak tarihin çocukları olan Ortadoğu'daki Müslüman unsurlarla gereken ilişkiyi koparmaya yol açar. Bugünkü Ortadoğu'nun Osmanlı hafızasının silinmesi İslam hafızasının silinmesi anlamına gelir. Bugünkü yapay sınırlar ve parçalanmışlığa rağmen bölge insanları ortak bir medeniyetin ve tarihin çocuklarıdır. Önemli olan onlarla olan rabitamızın kesilmemesidir ve bunun yegâne yolu da Müslümanlığımızdır.

Akif Emre Ortadoğu'nun gözbebeği olan Medine den bahsederken de siyaseti, politikayı değil şehir ve medeniyeti anlatır bize. Bu anlamıyla Medine sadece bir şehrin adı değil, bir duruşun, bir tavrın ve bir dünya görüşünün, şehir anlayışının, kültürün adıdır. Kudüs sadece bir mekân değil, bütün peygamberleri kuşatan semboldür. Öyleyse Mekke, Medine ve Kudüs sadece yer adları ve toprak parçaları değil, bir inancın ve dünya tasavvurunun izleri, göstergeleri ve somut halleridir.

Ortadoğu'ya sosyolojik ve stratejik anlamda bakanlar var elbette. Ortadoğu'yu sadece bu şekilde değerlendirenlerin onun manasından, tarihi gizeminden ziyade sırf coğrafi ve iktisadi konumunun önemine binaen amiyâne bir tabirle zihinsel açıklıktan ziyade aç gözlülükten kaynaklanan bir önem atfedenler elbette var. Akif Emre ise stratejik ve

▲ Beyrut

▲ Kudüs

sosyolojik anlamı ihmal etmemek kaydıyla kesinlikle farklı bakar. Ortadoğu içinde Hıristiyanların ve Yahudilerin de yaşadığı bir İslam coğrafyasıdır. Meseleye öncelikle böyle bakılmadığı zaman hiçbir şey anlaşılamaz.

Sonuç olarak Akif Emre için birinci derecede Ortadoğu'nun belirleyici özelliği İslam tarihinin, medeniyetinin ve coğrafyasının bir parçası olmasıdır. Ortadoğu risaletle somutlaşmış bir mekandır.. Mekke ve Mescid-i Haram, Medine ve Mescid-i Nebi, Kudüs ve Mescid-i Aksa buradadır. Tüm Peygamber mezarları ve makamları, aileleri, şehirleri buradadır. Müslümanlar Âdem'den beri medeniyetlerini buralarda kurmuşlar, buralarda yaşamışlardır. Öyleyse Ortadoğu coğrafyadan daha öte bir anlama sahiptir. O bir anlam, bir ruh, bir işaret, bir iz, bir göstergedir. ➡